

Тетяна П. Гудзь

МОБІЛІЗАЦІЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЧЕРЕЗ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

У даній статті досліджено інструменти мобілізації заощаджень домогосподарств небанківськими фінансово-кредитними установами. Предметом дослідження стали фінансові послуги страхових компаній, кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів, інститутів спільного інвестування, спрямовані на залучення тимчасово вільних фінансових ресурсів населення. Результати аналізу показали, що серед фінансових послуг небанківських фінансово-кредитних установ у портфелі заощаджень домогосподарств переважають страхові поліси. Виявлено основні причини низького рівня мобілізації заощаджень домогосподарств через інструменти небанківських фінансово-кредитних установ, а саме: бідність населення, недостатній рівень його фінансової грамотності та довіри. Результати дослідження розвивають науково-практичні засади формування фінансового потенціалу небанківських фінансово-кредитних установ за сучасних ринкових умов в Україні.

Ключові слова: домогосподарство; заощадження; фінансові послуги; небанківські фінансово-кредитні установи; страхові компанії; кредитні спілки; недержавні пенсійні фонди; інститути спільного інвестування.

Рис. 1. Табл. 3. Літ. 10.

DOI 10.32752/1993-6788-2019-1-220-69-78

Татьяна П. Гудзь

МОБИЛИЗАЦИЯ СБЕРЕЖЕНИЙ ДОМОХОЗЯЙСТВ ЧЕРЕЗ ФИНАНСОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ НЕБАНКОВСКИХ ФИНАНСОВО-КРЕДИТНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ В УКРАИНЕ

В данной статье исследованы инструменты мобилизации сбережений домохозяйств небанковскими финансово-кредитными учреждениями. Предметом исследования стали финансовые услуги страховых компаний, кредитных союзов, негосударственных пенсионных фондов, институтов совместного инвестирования, направленные на привлечение временно свободных финансовых ресурсов населения. Результаты анализа показали, что среди финансовых услуг небанковских финансово-кредитных учреждений в портфеле сбережений домохозяйств преобладают страховые полисы. Выявлены основные причины низкого уровня мобилизации сбережений домохозяйств через инструменты небанковских финансово-кредитных учреждений, а именно: бедность населения, недостаточный уровень его финансовой грамотности и доверия. Результаты исследования развивают научно-практические основы формирования финансового потенциала небанковских финансово-кредитных учреждений в современных рыночных условиях в Украине.

Ключевые слова: домохозяйство; сбережения; финансовые услуги; небанковские финансово-кредитные учреждения; страховые компании; кредитные союзы; негосударственные пенсионные фонды; институты совместного инвестирования.

¹ Poltava University of Economics and Trade. Poltava. Ukraine.

Tetiana P. Hudz

MOBILIZATION OF HOUSEHOLD SAVINGS BY NON-BANK FINANCIAL INSTITUTIONS FINANCIAL INSTRUMENTS IN UKRAINE

In this paper explores tools for mobilizing household savings by non-bank financial institutions. Study subject is financial services of insurance companies, credit unions, non-state pension funds, mutual investment institutions, which are aimed at attracting temporarily free financial resources of the population. The main research methods are dialectical approach, methods of analysis and synthesis, vertical and horizontal analysis, coefficient analysis. Analysis results show that among non-bank financial institutions, financial services in the household savings portfolio are dominated by insurance policies. The main reasons for the low level of household savings mobilization by instruments of non-bank financial and credit institutions have been identified. They are poor people, lack of financial literacy and distrust. Some scientific and practical ground of non-bank financial and credit institutions financial potential forming under the current market conditions in Ukraine are developed.

Keywords: household; savings; financial services; non-bank financial institutions; insurance companies; credit unions; non-state pension funds; mutual investment institutions.

Peer-reviewed, approved and placed: 16.10.2019.

Постановка проблеми. Розбудова довгострокової концепції розвитку української економіки на одне з перших місць висуває проблему фінансового забезпечення стійкого економічного зростання. Як показує світовий досвід, для її розв'язання необхідне залучення інвестиційних ресурсів, незалежних від коливань світових фінансових ринків. Даним вимогам задовольняють внутрішні інвестиції, одним з основних джерел яких виступають заощадження сектора домашніх господарств. Саме ці фінансові ресурси можуть стати вагомою альтернативою іноземним інвестиціям у контексті формування стабільної фінансової основи соціально-економічного розвитку держави. Тому питання активізації роботи інституційних інвесторів з населенням наразі є досить актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування фінансових ресурсів домогосподарств на ринку фінансових послуг розглядали такі вчені, як: А. В. Веремчук [1], С. Б. Єгоричева [2], О. А. Задоя [3], Т. О. Кизима [4], А. Ю. Рамський [5], О. Л. Франченко [6] та інші. Найбільш широко висвітлені проблеми використання домогосподарствами банківських послуг при управлінні фінансовими ресурсами. Достатня увага приділена науковцями вивченню інструментів мобілізації заощаджень домогосподарств через фінансові інститути небанківського сектору. Втім, залишається відкритим питання причин повільного залучення фінансів домогосподарств до більш активної участі у функціонуванні ринку небанківських фінансових послуг. Саме тому проведення нових досліджень у сфері пізнання механізму взаємодії домогосподарств з фінансовими посередниками небанківського типу є актуальним.

Метою статті є дослідження сучасних тенденцій у сфері надання небанківських фінансових послуг домогосподарствам шляхом аналізу інструментів мобілізації заощаджень населення з обґрунтуванням можливостей їх розвитку.

Основні результати дослідження. Сегмент ринку фінансових послуг небанківських фінансово-кредитних установ для населення має нестабільну динаміку. Причиною цього є чутливість не надто сильного ринку фінансових послуг небанківських фінансових посередників до широкого спектру факторів. Серед них економічна нестабільність, високий рівень конкуренції на фінансовому ринку, бідність населення, низький рівень його фінансової грамотності.

Розглянемо стан заощаджень домогосподарств України, розміщених у страхових компаніях впродовж 2012-2018 рр.(табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка заощаджень домогосподарств України, розміщених у страхових компаніях впродовж 2012-2018 рр., складено автором за даними [7]

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Валові страхові премії, млн. грн.	21508,2	28661,9	26767,3	29736,0	35170,3	43431,8	49367,5
Темп росту валових страхових премій, %	94,8	133,3	93,4	111,1	118,3	123,5	113,7
З них валові страхові премії, отримані від страхувальників-фізичних осіб, млн. грн.	8900,3	10267,5	9519,9	10239,5	13220,0	15555,6	18431,0
Темп росту валових страхових премій, отриманих від страхувальників-фізичних осіб, %	119,0	115,4	92,7	107,6	129,1	117,7	118,5
Частка валових страхових премій, отриманих від страхувальників-фізичних осіб, %	41,4	35,8	35,6	34,4	37,6	35,8	37,3
Валові страхові виплати, млн. грн.	5151,0	4651,8	5065,4	8100,5	8839,5	10536,8	12863,4
Темп росту валових страхових виплат, %	105,9	90,3	108,9	159,9	109,1	119,2	122,1
З них валові страхові виплати страхувальникам-фізичним особам, млн. грн.	2469,8	2637,5	2862,6	3197,5	3796,9	4976,5	5913,3
Темп росту валових страхових виплат страхувальникам-фізичним особам, %	111,7	106,8	108,5	111,7	118,7	131,1	118,8
Частка валових страхових виплат страхувальникам-фізичним особам, %	47,9	56,7	56,5	39,5	43,0	47,2	46,0
Рівень валових виплат страхувальникам-фізичним особам, %	27,7	25,7	30,1	31,2	28,7	32,0	32,1

Якщо оцінювати активність формування заощаджень домогосподарств з використанням страхових полісів, то слід відмітити, що зацікавленість населення у даному інструменті. Впродовж 2012-2018 рр. спостерігається зростаюча динаміка валових страхових премій, сплачених страхувальниками-фізичними особами. Слід відмітити, що посилення економічної нестабільності негативно позначилося на використанні страхових послуг населенням України тільки у 2014 р., коли валові страхові премії зменшились на 7,3%. Втім, активність заощаджень домогосподарств на страховому ринку України відновилася вже з 2015 р. Так, тільки за перше півріччя 2016 р. страхові компанії отримали валових страхових премій від страхувальників-фізичних осіб у півтора рази більше ніж за весь 2015 р. Втім, набрані темпи зростання не збереглися у 2017-2018 рр. Уповільнення приросту валових страхових премій від страхувальників-фізичних осіб обумовлено об'єктивними межами платоспроможного попиту населення на страхові послуги.

Так як інтенсивність розвитку страхової діяльності в цілому вища за темпи приросту у сфері співпраці з фізичними особами, то частка валових страхових премій страхувальників-фізичних осіб має незначне зменшення за 2012-2018 рр., але в цілому становить більше третини сукупних валових страхових премій. При цьому рівень страхових виплат страхувальникам-фізичним особам був нестабільним, але загалом зріс із 11,7% у 2012 р. до 18,8% у 2018 р. Це означає, що у формі відшкодування населенню повертається близько п'ятої частини сплаченої вартості страхових полісів. Це джерело поповнення бюджетів домогосподарств може сприяти формуванню їх заощаджень.

Проаналізуємо динаміку заощаджень домогосподарств, залучених кредитними спілками в Україні впродовж 2012-2018 рр. (табл. 2). Фінансова криза 2008-2009 рр. стала рубежем в діяльності кредитних спілок, після якого досить їм важко повернути втрачені ринкові позиції та розширити залучення капіталу від населення.

Впродовж 2012-2018 рр. кількість учасників кредитних спілок, які мають вклади у цих фінансових установах в Україні стабільно зменшувалась. За вказані сім років відбулося дворазове скорочення членів кредитних спілок з відкритими депозитними рахунками. Зменшення чисельного складу кредитних спілок, зокрема, пов'язано із їх активною роботою щодо виключення з переліку своїх членів тих осіб, які довгий час не користувалися та не планували користуватися послугами кредитної спілки. Відповідно, це обумовило зменшення й залишків вкладів. Так, у 2018 р. на депозитних рахунках членів кредитних спілок в Україні було 1045,7 млн. грн., що на 241,8 млн. грн. або на 18,8% менше порівняно із 2012 р. Найбільш яскраво стан залучення кредитними спілками тимчасово вільних коштів від населення характеризує сума поповнення вкладів за кожен рік. Темп приросту внесених коштів членами кредитних спілок на депозитні рахунки у 2014-2016 рр. мав від'ємне значення. Відносно поживалення у 2017-2018 рр., яке характеризувалося приростом вкладів у кредитних спілках на 8,6% та 16,1%, відповідно, пов'язано із зростанням попиту населення на кредитні послуги. Адже у кредитній спілці кредитуватися може тільки її член. Банкрутство половини банків відродило інтерес до послуг кредитних спілок. Ринок кредитних послуг

став більш конкурентним, а специфіка фінансового посередництва кредитних спілок обумовила притягнення вкладів.

Таблиця 2. Динаміка внесків членів кредитних спілок в Україні за 2012-2018 рр., складено автором за даними [7]

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість членів кредитних спілок, які мають внески на депозитних рахунках, тис. осіб	44,9	40,3	31,5	26,5	41,1	21,7	17,6
Темп росту кількості членів кредитних спілок, які мають внески на депозитних рахунках, %	93,5	89,8	78,2	84,1	155,1	58,8	81,1
Внески членів кредитних спілок на депозитні рахунки (залишок на кінець періоду), млн. грн.	1287,5	1330,1	989,8	855,2	831,8	937,0	1045,7
Темп росту залишків внесків членів кредитних спілок на депозитних рахунках, %	108,6	103,3	74,4	86,4	97,3	112,6	111,6
Внески членів кредитних спілок на депозитні рахунки (за період), млн. грн.	1750,7	1772,4	1500,3	1094,9	1035,2	1123,8	1304,5
Темп росту внесених коштів членами кредитних спілок на депозитні рахунки за період, %	111,2	101,2	84,6	73,0	94,5	108,6	116,1

Отже, на сучасному ринку фінансових послуг для формування заощаджень домогосподарств роль кредитних спілок не суттєва. Втім, подолання проблем у сфері розвитку вітчизняної кредитної кооперації як перевіреного світовим досвідом антикризового ринкового механізму дозволить повернути привабливість їх інструментів для заощаджень населення.

Активним учасником у сфері конкурентної боротьби за тимчасово вільні кошти домогосподарств є недержавні пенсійні фонди. Дані таблиці 3 дозволяють зробити висновок про відносно стабільну роботу цих фінансових установ у сфері залучення заощаджень населення.

Незважаючи на коливання у кількості учасників недержавних пенсійних фондів та контрактів, укладених з ними, спостерігається щорічне зростання суми пенсійних внесків від фізичних осіб. Однак, слід відмітити спад інтенсивності приросту пенсійних внесків в цілому при нарощуванні темпів приросту обсягів за прямими договорами з фізичними особами. Це пов'язано із скороченням фінансування пенсійних програм роботодавцями для своїх працівників через ускладнення економічних умов виживання суб'єктів

підприємництва. Якщо у 2012 р. загальна сума пенсійних внесків зросла на 19,2%, то у 2016 р. — тільки на 0,4%, а в 2018 р. — на 5,4%.

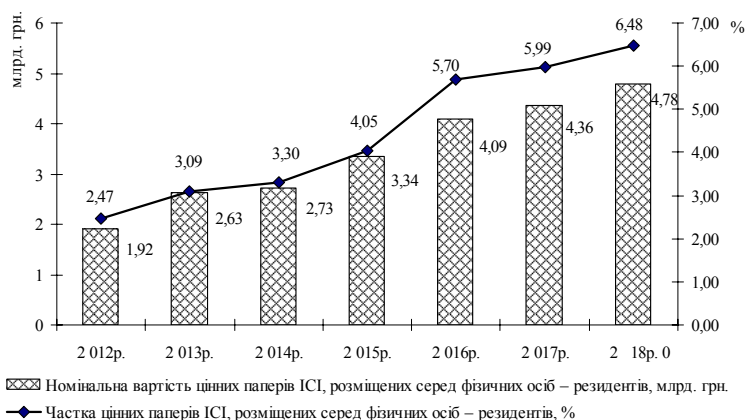
Таблиця 3. Динаміка заощаджень домогосподарств, розміщених у недержавних пенсійних фондах України за 2012-2018 рр., складено автором за даними [7]

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальна кількість укладених пенсійних контрактів, тис. од.	61,4	61,4	55,1	59,7	62,6	58,7	68,8
Темп росту кількості укладених пенсійних контрактів, %	81,9	100,0	89,7	108,3	104,9	93,8	117,2
Кількість учасників за укладеними пенсійними контрактами, тис. осіб	584,8	840,6	833,7	836,7	834,0	840,8	855,3
Темп росту учасників за укладеними пенсійними контрактами, %	98,4	143,7	99,2	100,4	99,7	100,8	101,7
Пенсійні внески всього, млн. грн.	1313,7	1587,5	1808,2	1886,8	1895,2	1897,3	2000,5
Темп росту пенсійних внесків, %	119,2	120,8	113,9	104,3	100,4	100,1	105,4
З них:							
1. Пенсійні внески від фізичних осіб, млн. грн.	58,6	66,5	71,4	80,3	92,2	124,3	172,1
Темп росту пенсійних внесків від фізичних осіб, %	115,8	113,5	107,4	112,5	114,8	134,8	138,5
Частка пенсійних внесків від фізичних осіб, %	4,5	4,2	3,9	4,3	4,9	6,6	8,6
2. Пенсійні внески від фізичних осіб-підприємців, млн. грн.	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Частка пенсійних внесків від фізичних осіб-підприємців, %	0,015	0,013	0,011	0,011	0,011	0,011	0,010

Втім, важливо наголосити, що основним джерелом формування активів недержавних пенсійних фондів залишаються кошти, що отримуються останніми за контрактами з роботодавцями. Так, власне заощадження домогосподарств, спрямовані на недержавне пенсійне забезпечення, становлять менше 10% від сукупних пенсійних внесків, що отримуються цими фінансовими інститутами. Також слід вказати на стабільно низький рівень активності приватних підприємців у сфері використання послуг недержавних пенсійних фондів для накопичення заощаджень.

Подальше залучення заощаджень домогосподарств у сферу недержавного пенсійного забезпечення потребує: покращення якості роботи недержавних пенсійних фондів та структур, що забезпечують їх функціонування; посилення роз'яснювальної роботи серед населення, роботодавців, профспілок, об'єднань громадян та юридичних осіб про переваги недержавних пенсійних фондів та їх участі в системі недержавного пенсійного забезпечення; підвищення рівня державного нагляду в цій сфері; удосконалення законодавчої та нормативної бази системи недержавного пенсійного забезпечення.

Цікавим інструментом формування заощаджень домогосподарств є цінні папери. Нажаль він найменше поширений у практиці управління населенням власними тимчасово вільними коштами. Це підтверджується низькою часткою цінних паперів інститутів спільного інвестування, що розміщені на руках в населення (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка номінальної вартості розміщених цінних паперів інститутів спільного інвестування серед фізичних осіб – резидентів в Україні за 2012-2018 рр., побудовано автором за даними [8]

Так, номінальна вартість розміщених цінних паперів ІСІ серед фізичних осіб – резидентів в Україні у 2018р. склала 4,78 млрд. грн., що у 111 разів менше за суму банківських депозитів населення [9]. Такий стан заощаджень вітчизняних домогосподарств свідчить про поміркованість їх фінансової поведінки, яка сформована не без впливу низького рівня фінансової грамотності населення України, але переважним чином залежить від рівня добробуту українських сімей.

Якщо поглянути на розподіл цінних паперів за загальною номінальною вартістю на рахунках власників у депозитарних установах, то з впевненістю можна підтвердити вище вказані висновки про те, що на сьогодні домогосподарства не є активними учасниками ринку інвестицій, хоча представляють собою потенційно потужне джерело для інвестиційних вливань в економіку. Так, частка цінних паперів на рахунках депонентів-фізичних осіб у 2018 р. становила 2,5%. Цим характеризується відсутність в Україні індивідуальних інвесторів як класу економічної структури суспільства. Основну причину цього ми вбачаємо у бідності населення.

Проведений нами аналіз сучасного стану небанківського сегменту фінансового ринку щодо залучення заощаджень домогосподарств надав змогу виявити коло основних проблем, що перешкоджають пошукванню процесу залучення коштів індивідуальних інвесторів до вітчизняної економіки.

По-перше, це відсутність достатнього рівня фінансових знань. Значимим фактором обмеженого використання домогосподарствами фінансових

інструментів є так звана «фінансова неграмотність» населення. В ринкових умовах господарювання заощадження домогосподарств виступають безпосереднім об'єктом управління, що вимагає від населення володіння певним арсеналом хоча б мінімальних знань щодо основ функціонування фінансового ринку та можливих шляхів формування й інвестування заощаджень. Як показав тест на фінансову обізнаність, з 60% респондентів, які вважали себе фінансово грамотними, лише 22% змогли відповісти на запитання, без яких не можливо управляти власними фінансами [9]. Крім того, домогосподарства не приймають широкої участі у корпоративних та пайових інвестиційних фондах через високий рівень бідності. Доходи населення в Україні нижчі за межу бідності в ООН [10, с. 69].

По-друге, існує проблема незабезпеченості правових засад створення комплексної системи гарантування повернення заощаджень домогосподарств. Економічна криза демонструє наявність недоліків у сфері захисту інтересів вкладників фінансових інститутів й відсутності належного рівня фінансового контролю з боку держави та інших громадських організацій щодо моніторингу діяльності небанківських фінансових установ. Належний рівень аналізу, прогнозування та поточного контролю не тільки результатів, а й процесів у їх фінансовій діяльності дозволив би попередити банкрутство шляхом цивілізованого виведення з ринку неплатоспроможних фінансових інститутів. Необхідність посилення вимог до формування статутних капіталів та збільшення відповідальності безпосередніх засновників фінансових інститутів обумовлена важливістю створення умов для гарантування надійності функціонування даних установ та забезпечення прав інвесторів – фізичних осіб на можливість отримання гарантій повернення інвестованих коштів.

Часткове забезпечення права вкладників на гарантування повернення інвестованих коштів в разі погіршення платоспроможності фінансової установи покладено на Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Однак, функція даного інституту щодо створення певного страхового резерву поширюється лише на банківські установи, натомість забезпечення компенсування внесків до інших інститутів, що провадять діяльність з залучення грошових коштів населення та формування накопичувальних рахунків (страхових компаній, кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів, інвестиційних фондів тощо), не підпадає під дію державних гарантій.

Досвід втрати інвестованих коштів під час кризи та неможливості віднайти способи захисту своїх заощаджень у державних органах в силу відсутності відповідного законодавства та механізмів страхування інвестованих заощаджень, впливають на збільшення недовіри домогосподарств до фінансового ринку, що негативно позначається на формуванні інвестиційних ресурсів для економіки в цілому. Важливим чинником є низький рівень довіри домогосподарств до інститутів фінансового ринку України. Саме недовіра та низький рівень добробуту домогосподарств, на нашу думку, є найбільш істотними чинниками, що негативно впливають на розвиток вітчизняного фінансового ринку та економіки країни в цілому.

Висновки. В умовах ринкової економіки домогосподарство, здійснюючи заощадження своїх коштів, має потужний арсенал різноманітних інстру-

ментів. Формування у домогосподарств заощаджень саме організованої форми є яскравим показником стабільності в суспільстві та довіри до фінансової системи, адже накопичення готівки у населення не дає змоги залучити цей ресурс для потреб економіки.

З огляду на відчутні зміни у структурі заощаджень домогосподарств можна дійти висновку про поступове залучення домогосподарств до активної фінансової взаємодії, що свідчить про становлення даного суб'єкта як безпосереднього та повноправного учасника. З метою зменшення впливу негативних факторів на процес реалізації фінансового потенціалу населення України можна рекомендувати диверсифікований підхід до вкладення коштів домогосподарствами через інструменти небанківських фінансово-кредитних установ. Крім того, збільшення заощаджень населення у фінансових активах свідчить про формування у населення передумов для отримання різних видів фінансових доходів.

Подальший розвиток окресленої проблематики дослідження полягає у вивченні особливостей формування та реалізації фінансового потенціалу домогосподарств з використанням сучасних фінансових послуг.

1. *Веремчук А. В.* Фінансова інклюзія та ошадна поведінка населення України. Держава та регіони. 2019. № 1. С. 129-134.
2. *Єгоричева С. Б., Любченко Н. В.* Сучасний стан інвестування заощаджень домогосподарств в Україні. Економіка. Фінанси. Право. 2016. № 11(4). С. 7-12.
3. *Задоя О. А.* Функціональна структура заощаджень домогосподарств. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. 2017. Вип. 52. С. 149-155.
4. *Кізима Т. О.* Фінансові інструменти залучення заощаджень домогосподарств до інвестиційних процесів: прагматико-аналітичний аспект. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2018. Вип. 4. С. 33-46.
5. *Рамський А. Ю.* Заощадження населення як інвестиційний ресурс економіки : монографія. Київ : КНУТД, 2011. 189 с.
6. *Франченко О. Л.* Використання заощаджень населення в інвестування економіки країни через структури фондового ринку. Формування ринкових відносин в Україні. 2011. № 3 (118). С. 194-199.
7. Показники діяльності небанківських фінансово-кредитних установ в Україні. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. <http://nfp.gov.ua/content/oglyad-rinkiv.html> (дата звернення 10.10.2019 р.)
8. Статистична інформація про діяльність інститутів спільного інвестування в Україні. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. <http://www.nssmc.gov.ua/fund/analytics> (дата звернення 10.10.2019 р.)
9. Фінансова грамотність обізнаність та інклюзія в Україні: звіт про дослідження. Національний банк України <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83136332> (дата звернення 15.10.2019 р.)
10. *Гудзь Т. П.* Фінансова рівновага підприємства у системі сучасних економічних відносин. Вісник соціально-економічних досліджень. 2018. № 2 (66). С. 63-74.

-
1. *Veremchuk A. V.* Finansova inkluziia ta oshchadna povedinka naselennia Ukrainy. Derzhava ta rehiony. 2019. № 1. S. 129-134.
  2. *Yehorycheva S. B., Liubchenko N. V.* Suchasnyi stan investuvannia zaoshchadzhen domohospodarstv v Ukraini. Ekonomika. Finansy. Pravo. 2016. № 11(4). S. 7-12.
  3. *Zadoia O. A.* Funktsionalna struktura zaoshchadzhen domohospodarstv. Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. 2017. Vyp. 52. S. 149-155.

4. *Kizyma T. O.* Finansovi instrumenty zaluchennia zaoshchadzen domohospodarstv do investytsiinykh protsesiv: prahmatyko-analitychnyi aspekt. Visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu. 2018. Vyp. 4. S. 33-46.

5. *Ramskyi A. YU.* Zaoshchadzhennia naseleння iak investytsiinyi resurs ekonomiky : monohrafiia. Kyiv : KNUTD, 2011. 189 s.

6. *Franchenko O. L.* Vykorystannia zaoshchadzen naseleння v investuvannia ekonomiky krainy cherez struktury fondovoho rynku. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. 2011. № 3 (118). S. 194-199.

7. Pokaznyky diialnosti nebankivskykh finansovo-kredytnykh ustanov v Ukraini. Ofitsiinyi sait Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh. <http://nfp.gov.ua/content/oglyad-rinkiv.html> (data zvernennia 10.10.2019)

8. Statystychna informatsiia pro diialnist instytutiv spilnoho investuvannia v Ukraini. Ofitsiinyi sait Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku. <http://www.nssmc.gov.ua/fund/analytics> (data zvernennia 10.10.2019)

9. Finansova hramotnist obiznanist ta inkluziia v Ukraini: zvit pro doslidzhennia. Natsionalnyi bank Ukrainy. <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83136332> (data zvernennia 15.10.2019)

10. *Hudz T. P.* Finansova rivnovaha pidpriemstva u systemi suchasnykh ekonomichnykh vidnosyn. Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen. 2018. № 2 (66). S. 63-74.